

Tomasz Dorożyński
Janusz Świerkocki
Wojciech Urbaniak
Uniwersytet Łódzki

Specjalne strefy ekonomiczne w Polsce a aktywność spółek zarządzających

Specjalne strefy ekonomiczne (SSE) zapewniają lepsze warunki do prowadzenia biznesu niż dostępne na pozostałym obszarze kraju, czym mają przyciągać inwestorów, w szczególności zagranicznych. Mimo że w środowisku ekonomistów takie podejście budzi wątpliwości, wśród polityków popularność tego instrumentu systematycznie rośnie, zwłaszcza w gospodarkach rozwijających się i wschodzących. Polska również sięgnęła po SSE, które systematycznie zyskują na znaczeniu. Napływ inwestycji do SSE może być pochodną nie tylko atrakcyjności regionu, w jakim ona funkcjonuje, ale także czynników endogenicznych dla strefy, takich jak posiadane tereny, dostępność infrastruktury i jakość pracy spółki, która nią zarządza. Ten ostatni czynnik był przedmiotem naszego badania przeprowadzonego za pomocą metod statystyki opisowej. Wyniki testów sugerują, że wysiłki spółek zarządzających na rzecz pozyskania inwestorów (np. przez promocję i rozwijanie infrastruktury) są ważne dla zwiększenia napływu inwestycji krajowych i zagranicznych.

Słowa kluczowe: specjalne strefy ekonomiczne, zachęty, pomoc publiczna

Klasyfikacja JEL: F23, H25, H71

Special economic zones in Poland and the activity of managerial companies

Special economic zones (SEZs) provide better conditions for doing business than areas without the specialty status. It is in this way that they are meant to attract investors, mainly foreign ones. Although such a policy approach is sometimes contested among economists, politicians seem to favour this method, particularly in emerging and developing markets. Poland has also introduced SEZs, which continue to gain in importance. The inflow of investment into a particular SEZ can be a function of not only a region's attractiveness, but also of endogenic conditions characteristic of the zone, such as possessed land, infrastructure and its accessibility and, finally, the quality of the performance of the company managing the zone. This last factor has been the subject of our research, carried out using descriptive statistics. Test results suggest that the efforts of the companies managing the zones with regards to wooing investors (e.g. through promotions, infrastructure development) are important in increasing the flow of both foreign and domestic investment.

Keywords: special economic zones, incentives, state aid

JEL classification: F23, H25, H71

Wprowadzenie

Jedną z prerogatyw państwa jest nakłanianie uczestników rynku do podejmowania (lub zaniechania) określonych działań. Bodaj najważniejszymi adresatami stosowanych w tym celu instrumentów są potencjalni inwestorzy krajowi i zagraniczni. Troska o nich wynika z tego, że efektywne inwestycje mogą w długim okresie przyczyniać się do poprawy wskaźników rozwoju gospodarczego, w krótkim natomiast do generowania dodatkowych miejsc pracy i większych dochodów, co z kolei wpływa na postrzeganie władzy przez wyborców i potencjalnie zwiększa szansę rządzących na reelekcję¹.

Aby skłonić inwestorów do uczestniczenia w realizacji zamierzeń państwa, tworzy się specjalne strefy ekonomiczne (SSE), które pod różnymi względami (np. podatkowymi, regulacyjnymi, infrastrukturalnymi, administracyjnymi i finansowymi) zapewniają lepsze warunki do prowadzenia biznesu niż dostępne na pozostałym obszarze kraju. Mimo teoretycznych dyskusji, czy taki dualizm rozwojowy *per saldo* jest korzystny dla całej gospodarki [Litwack, Qian, 1998; Hamilton, Svensson, 1982], a także zróżnicowanych wyników badań empirycznych w tym zakresie [np. Ciżkowicz i in. 2015; Farole, Akinci, 2011], popularność tego instrumentu systematycznie rośnie. Od 1959 r., gdy powstała pierwsza współczesna przemysłowa SSE w Shannon w Irlandii, przybyło ich około 4300 w ponad 140 krajach, z czego zdecydowaną większość utworzono po 2000 r., głównie w gospodarkach rozwijających się i wschodzących [*Political priority...*, 2015].

SSE występują pod wieloma nazwami (np. *export zones*, *enterprise zones*, *industrial zones*). Mogą stanowić własność publiczną lub prywatną, a nawet należeć do kapitału zagranicznego². W krajach rozwijających się powołuje się je do różnych zadań, od stosunkowo najprostszych, jak rozwijanie produkcji na eksport, do bardzo ambitnych, jak modernizacja struktury instytucjonalnej i gospodarczej regionu czy nawet całego kraju [Farole, Akinci, 2011]. Łączy je to, że środkiem realizacji wyznaczonych zadań ma być przede wszystkim przyciągnięcie bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ). W krajach rozwiniętych strefy traktuje się z kolei jako instrument pomocy dla obszarów, które (jak bogata Kalifornia) borykają się

¹ Do takiego stwierdzenia upoważnia teoria politycznego cyklu koniunkturalnego Nordhausa [1975]. Jak wyjaśnia Acocella [2009], słusznie zakłada ona, że politykom chodzi o ponowny wybór, a nastroje elektoratu zależą od bieżącej sytuacji gospodarczej. Tym niemniej „z badań w wielu krajach wynika [...], że to nie oceny rzeczywistości wpływają na wybory polityczne, ale na odwrót: to preferencje polityczne w znacznej mierze wpływają na oceny rzeczywistości” [Markowski, Tworzecki, 2016]. Wybory prezydenckie i parlamentarne w Polsce w 2015 r. pokazały, że rosnąca produkcja, dochody i eksport przy spadającym bezrobociu wcale nie gwarantują rządzącym utrzymania się przy władzy.

² Np. w połowie 2010 r. w Afryce budowano 6 stref, z których 2 należały w 100% do kapitału chińskiego, a 4 stanowiły *joint venture* z mniejszościowym udziałem rządów krajów goszczących. Rząd Chin traktuje je jako wsparcie dla chińskich inwestycji bezpośrednich [Bräutigam, Xiaoyang, 2011].

z ponadprzeciętnym bezrobociem i wynikającymi zeń problemami [np. Kolko, Neumark, 2009].

Polska również sięgnęła po SSE, ale w nieco innych celach niż obie grupy państw. W odróżnieniu od wielu krajów rozwijających się i wschodzących nastąpiło to już po przeprowadzeniu zasadniczego etapu transformacji gospodarczej [Balcerowicz, 1992; Belka, Trzeciakowski, 1997], a nie jako jej wstęp mający stopniowo doprowadzić do całościowej zmiany systemu nakazowego w rynku³. Natomiast w odróżnieniu od Europy Zachodniej i USA strefy w Polsce nie są ani wyłącznie, ani przede wszystkim instrumentem przeciwdziałania problemom społecznym biorącym się z biedy i geograficznie skoncentrowanym.

Jak przewiduje art. 3 ustawy o SSE, „strefa może być ustanowiona w celu przyspieszenia rozwoju gospodarczego części terytorium kraju, w szczególności przez:

- rozwój określonych dziedzin działalności gospodarczej,
- rozwój nowych rozwiązań technicznych i technologicznych oraz ich wykorzystanie w gospodarce narodowej,
- rozwój eksportu,
- zwiększenie konkurencyjności wytwarzanych wyrobów i świadczonych usług,
- zagospodarowanie istniejącego majątku przemysłowego i infrastruktury gospodarczej,
- tworzenie nowych miejsc pracy,
- zagospodarowanie niewykorzystanych zasobów naturalnych z zachowaniem zasad równowagi ekologicznej”.

Sformułowanie celu sugeruje, że SSE w Polsce powinny być instrumentem polityki regionalnej rozumianej jako polityka przemysłowa służąca szeroko pojętej modernizacji struktury produkcji na pewnym obszarze terytorium kraju⁴, mają one bowiem wspierać to, co istotne dla rozwoju całej gospodarki (eksport, innowacje, konkurencyjność, nowe dziedziny przemysłu, ochrona środowiska), a nie jedynie ograniczać poziom bezrobocia w regionie [por. Ambroziak, 2009].

Jednocześnie SSE inaczej niż w wielu krajach rozwijających się nie mogą być ukierunkowane na przyciągnięcie samych tylko inwestorów zagranicznych, byłoby to bowiem sprzeczne z zasadą niedyskryminacji, na której opiera się funkcjonowanie Unii Europejskiej. Jednak mimo braku formalnych preferencji, przedsiębiorcy z innych krajów upodobali sobie SSE i w efekcie BIZ stanowią ponad 80% wartości kapitału, który tam napłynął [Ministerstwo Gospodarki, 2015].

³ Tworzenie SSE stało się możliwe od 20 października 1994 r. (zob. jednolity tekst ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych, Dz. U. 2015, poz. 282 [Ustawa o SSE]). Zgodnie z definicją ustawową specjalna strefa ekonomiczna jest wyodrębnioną i niezamieszkaną częścią terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, na terenie której może być prowadzona działalność gospodarcza na zasadach określonych w ustawie.

⁴ Taką interpretację obu polityk i ich wzajemnych zależności znajdziemy w: [Acocella, 2009].

Od czasu akcesji Polski do UE obszar stref był kilka razy powiększany, a okres ich funkcjonowania kilkakrotnie wydłużano⁵. Świadczy to o dobrej ocenie tego instrumentu przez władze centralne i samorządowe, a także o aprobachie dla stosowanych rozwiązań przez Komisję dbającą o przestrzeganie przez państwa członkowskie wspólnych reguł konkurencji.

SSE w Polsce były przedmiotem wielu ocen ze strony administracji państwowej [np. NIK, 2012], instytucji doradczych [np. KPMG, 2014] i badaczy akademickich [np. Ambroziak, 2009; Pastusiak, 2011; Ciżkowicz i in., 2015; Jensen, Winiarczyk, 2014]. Oceny te dotyczyły różnych skutków funkcjonowania SSE jako specyficznego instrumentu polityki gospodarczej, w większości odnosząc się do rynku pracy oraz wielkości i struktury inwestycji. Celem niniejszego tekstu jest natomiast spojrzenie na strefy jako jednostki gospodarcze, czyli konkretnie na spółki kierujące strefami, i na rolę, jaką ich działalność odgrywa w przyciąganiu inwestorów. W badaniu wykorzystano metody statystyki opisowej.

1. Zachęty dla inwestujących w SSE

Zarządzaniem SSE zajmują się spółki akcyjne lub spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, w których większość głosów posiada skarbnik państwa lub, w jednym przypadku, samorząd województwa. Inwestując w SSE, po spełnieniu określonych warunków przedsiębiorca może otrzymać [Zachęty inwestycyjne w SSE, 2015]:

- zwolnienia w podatku od osób prawnych lub/i fizycznych,
- dostęp po konkurencyjnej cenie do działki w pełni przygotowanej do inwestycji,
- darmową pomoc przy załatwianiu formalności związanych z inwestycją,
- zwolnienia od podatku od nieruchomości na terenie niektórych gmin,
- dotację z Funduszu Strefowego.

Zwolnienia w podatku dochodowym od osób prawnych uważane są za najważniejszą formę wsparcia w polskich SSE [KPMG, 2014; Pastusiak, 2013]⁶. Uzyskać je można wyłącznie z części działalności prowadzonej na obszarze strefy. Wysokość zwolnienia zależy od nakładów inwestycyjnych, kosztów zatrudnienia nowych pracowników, lokalizacji inwestycji oraz od wielkości przedsiębiorstwa

⁵ Członkostwo wymusiło nowelizację ustawy z 1994 r. i jej dostosowanie do unijnych przepisów o pomocy publicznej.

⁶ Jest to także ich główna słabość, dalsze decyzje inwestorzy uzależniają bowiem od możliwości przedłużenia uprawnień do rozliczenia przysługującego im zwolnienia podatkowego poza rok 2026, kiedy strefy mają zakończyć swoją działalność. Obawy co do pełnego wykorzystania prawa do pomocy nabytego w strefie zgłaszają zwłaszcza duzi przedsiębiorcy zagraniczni, a ograniczenie czasowe ma główny wpływ na spadek liczby inwestycji planowanych przez tych, którzy aktualnie prowadzą działalność na jej terenach [Ernst & Young, 2011].

ubiegającego się o ulgi [Zachęty inwestycyjne w SSE, 2015]. Kryteria te określają zatem, jakie cechy projektów preferuje państwo.

Podstawę do obliczenia zwolnienia, czyli wysokość kosztów kwalifikujących się do objęcia pomocą publiczną, przedsiębiorca może wyliczyć w dwojaki sposób. Po pierwsze, jako wielkość poniesionych nakładów inwestycyjnych lub, po drugie, jako dwuletni koszt faktyczny zatrudnienia nowych pracowników. Zwolnienie w podatku dochodowym inwestor może skonsumentować dopiero po rozpoczęciu działalności i jeśli osiągnie zyski, jest to więc korzyść przyszła i niepewna. Jego wartość oblicza się w relacji do kwoty kosztów kwalifikowanych. Relacja ta jest zróżnicowana i w zależności od województwa wynosić może od 15% do 50% tych kosztów. Uprzywilejowane są regiony najsłabiej rozwinięte i o najwyższym bezrobociu, czyli położone we wschodniej części kraju. Najniższe wsparcie przewidziano dla przedsięwzięć na terenie Warszawy, która jest najbogatszym miastem w Polsce. Intensywność pomocy publicznej może zostać zwiększona o 20 p.p. dla małych przedsiębiorstw i o 10 p.p. dla średnich.

SSE dysponują uzbrojonymi terenami, często atrakcyjnie położonymi, które są oferowane potencjalnym inwestorom na preferencyjnych warunkach. Tereny te przygotowywane są przez jednostki samorządu terytorialnego lub same strefy. Inwestorom udostępnia się też niezbędną infrastrukturę, np. drogi dojazdowe oraz sieci wodnokanalizacyjne, gazowe i energetyczne. Ponadto mogą skorzystać ze zwolnienia z podatku od nieruchomości, jeśli tak zadecydują władze gminy, w której leży strefa. Ze strony spółki zarządzającej strefą inwestor otrzymuje także pomoc w kwestiach prawnych i organizacyjnych.

Szczególny rodzaj pomocy stanowią dotacje inwestycyjne w ramach Funduszu Strefowego. Został on ustanowiony przez Radę Ministrów w celu zrekompensovania przedsiębiorcom, którzy weszli do stref przed końcem 2000 r., części korzyści utraconych w związku z akcesją Polski do UE i koniecznością przyjęcia *acquis communautaire*. Niekorzystne zmiany dla tej grupy polegały na zmniejszeniu dopuszczalnych wcześniej pułapów zwolnienia. Środki Funduszu są przeznaczone na wsparcie nowych inwestycji, związanych z utworzeniem lub rozbudową przedsiębiorstwa, jak również z podjęciem działań obejmujących dokonywanie zasadniczych zmian produkcji bądź procesu produkcyjnego, zmian wyrobu lub usługi, w tym także zmian w zakresie sposobu świadczenia usług [Ustawa o zmianie ustawy o SSE z 2003 r.].

Należy podkreślić, że inwestorzy mogą łączyć, i często łączą, zachęty oferowane przez SSE z innymi formami pomocy publicznej. Korzystają zatem ze środków z funduszy strukturalnych, przede wszystkim z Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka (2007–2013) lub Programu Operacyjnego Innowacyjny Rozwój (2014–2020), oraz z dotacji dla inwestycji o istotnym znaczeniu dla gospodarki polskiej [Ministerstwo Gospodarki, 2014].

2. Charakterystyka specjalnych stref ekonomicznych w Polsce⁷

W Polsce funkcjonuje 14 SSE, które według stanu na lipiec 2014 r. były zlokalizowane na obszarze 18 134 ha w 16% jednostek samorządu terytorialnego (gmin). Obszar ten systematycznie się powiększa, co najlepiej świadczy o popularności tej formy pomocy wśród przedsiębiorców. Na koniec 2014 r. na 1 ha terenu zagospodarowanego przez inwestorów posiadających zezwolenie na działalność w strefach przypadło 12,52 mln PLN nakładów inwestycyjnych i 36 miejsc pracy (tab. 1). Tereny SSE były wykorzystane w ponad 61,6%. Najwyższym wskaźnikiem charakteryzowała się strefa łódzka (75,1%), a najniższym legnicka (26,1%).

Większość stref jest zlokalizowana na terytorium więcej niż jednego województwa. W ich rozmieszczeniu trudno doszukać się prawidłowości i przestrzennej koncentracji, np. strefa mielecka ma podstrefy w Częstochowie i Szczecinie. Z kolei w poszczególnych województwach działa od jednej do pięciu stref. Najmniej znajduje się w województwie śląskim i kujawsko-pomorskim, najwięcej zaś w mazowieckim i wielkopolskim, mimo że żadna strefa nie ma tam swojej głównej siedziby, a oba województwa należą do najlepiej rozwiniętych gospodarczo w Polsce.

Oceniając skuteczność stref w pozyskiwaniu inwestorów, należy mieć na uwadze, że w dużym stopniu determinuje ją zastany w regionie poziom rozwoju infrastruktury społecznej i gospodarczej oraz dostępność wykwalifikowanych pracowników. Strefy będące liderami pod względem liczby udzielonych zezwoleń, wartości inwestycji i liczby utworzonych miejsc pracy są zlokalizowane w zachodniej, południowej i centralnej części Polski, a więc na terenach uznawanych za znacznie lepiej rozwinięte niż północna i wschodnia część kraju [Ministerstwo Gospodarki, 2015].

Od początku funkcjonowania stref do końca 2014 r. poniesiono w nich nakłady inwestycyjne w wysokości prawie 102 mld PLN, a przyznane zwolnienia stanowiły około 15% tej kwoty. Na największą pod tym względem strefę katowicką przypadło 20,7% całkowitych nakładów i 18% wszystkich miejsc pracy. Udzielono w niej również zdecydowanie najwięcej zezwoleń, tj. 302. Strefy różnią się także powierzchnią i stopniem jej wykorzystania. Najrozleglejsza (wałbrzyńska) jest siedmiokrotnie większa od najmniejszej (suwalskiej), w której jednak zagospodarowano niemal trzy czwarte gruntów. Z drugiej strony w strefie legnickiej blisko 75% powierzchni nie znalazło jeszcze inwestora.

⁷ Jeśli nie zaznaczono inaczej, wszystkie przytoczone dane pochodzą z Ministerstwa Gospodarki [Ministerstwo Gospodarki, 2015].

Tabela 1. SSE w Polsce – podstawowe wskaźniki (stan na 31.12.2014 r.)

Lp.	Strefa	Poniesione nakłady inwestycyjne (w mln PLN)	Udział w łącznych nakładach (w %)	Miejsca pracy ogółem	Liczba zezwoleń	Powierzchnia (w ha)	Stopień zagospodarowania gruntów (w %)	Nakłady inwestycyjne na 1 ha (w mln PLN)	Miejsca pracy na 1 ha
1.	kamienogórska	2 039,3	2,0	6 259	61	413,4	52,76	12,38	38
2.	katowicka	21 097,1	20,7	54 498	302	2 347,3	60,60	21,60	56
3.	kostrzyńsko-słubicka	5 860,3	5,7	28 157	164	1 746,9	63,19	7,88	38
4.	krakowska	2 362,1	2,3	19 792	140	707,8	74,24	5,47	46
5.	legnicka	7 134,3	7,0	11 573	81	1 212,4	26,06	27,58	45
6.	łódzka	12 467,9	12,2	32 230	200	1 302,3	75,08	14,99	39
7.	mielecka	6 652,8	6,5	26 763	207	1 362,9	70,95	13,56	55
8.	pomorska	9 064,7	8,9	17 709	139	1 863,3	64,71	9,16	18
9.	ślupska	1 383,6	1,4	3 656	75	816,8	35,05	6,30	17
10.	starachowicka	1 886,9	1,9	6 315	76	644,5	66,01	8,20	27
11.	suwalska	1 745,2	1,7	6 317	81	375,6	74,81	11,15	40
12.	tarnobrzeska	7 952,4	7,8	27 225	184	1 677,2	68,84	10,75	37
13.	walbrzyska	18 619,1	18,3	40 080	261	2 648,6	59,93	12,88	28
14.	warmińsko-mazurska	3 687,6	3,6	14 995	85	1 014,9	69,51	7,94	32
	Razem	101 953,3	100,0	295 569	2 056	18 133,9	61,63	12,52	36

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [Ministerstwo Gospodarki, 2015].

SSE cechował różny zakres specjalizacji branżowej. Największy udział w łącznych nakładach inwestycyjnych (26%) miała produkcja pojazdów, wyrobów z gumy (10%) i wyrobów z pozostałych surowców niemetalicznych (9%). Sektor motoryzacyjny dominował (powyżej 50%) w strefie legnickiej i katowickiej, a przeważał w wałbrzyskiej, krakowskiej oraz w kostrzyńsko-słubickiej. Wyroby z gumy i tworzyw sztucznych były domeną strefy warmińsko-mazurskiej (50%). Z kolei najmniej wyspecjalizowane (w strukturze produkcji przeważał dział „pozostałe”) były strefy łódzka (60%), mielecka (57%) oraz kostrzyńsko-słubicka i tarnobrzaska (po 50%).

Polskie SSE zajmowały czołowe pozycje w międzynarodowych analizach porównawczych. Na przykład, w 2013 r. w rankingu *fDi Magazine of the Financial Times* wśród pięćdziesięciu najlepszych stref ekonomicznych na świecie znalazło się pięć polskich (łódzka, wałbrzyska, pomorska, starachowicka i katowicka, którą oceniono najwyżej, uznając za jedenastą w świecie i drugą w Europie) [Raport EY, 2013]. Dwa lata później strefa katowicka w rankingu *Global Free Zones of the Year 2015* została uznana za najlepszą w Europie oraz drugą na świecie. Wśród najlepszych stref europejskich wyróżniona została także strefa wałbrzyska [fDiIntelligence, 2015].

3. Badanie zależności pomiędzy napływem inwestycji a aktywnością spółek zarządzających SSE

Zainteresowanie inwestorów krajowych i zagranicznych konkretną strefą ekonomiczną może być pochodną czynników związanych z jej lokalizacją i składających się na atrakcyjność inwestycyjną danego obszaru [zob. np. Nowicki, 2014]. Wpływ mogą mieć też warunki w samej strefie, w szczególności jakość pracy spółki zarządzającej.

Badanie ograniczono właśnie do tego ostatniego czynnika, wykorzystując współczynnik korelacji rang Spearmana (r_s) oraz współczynnik korelacji liniowej Pearsona (r_{xy}). Punktem wyjścia było wyselekcjonowanie zmiennych, które bezpośrednio lub pośrednio mogą odzwierciedlać aktywność spółek zarządzających. Były to [Ministerstwo Gospodarki, 2015; KPMG, 2014]:

- powierzchnia strefy,
- stopień jej zagospodarowania,
- nakłady zarządu na budowę infrastruktury,
- nakłady zarządu na promocję strefy,
- zwolnienia podatkowe spółek zarządzających strefami⁸,

⁸ W art. 25 ust. 2 ustawy o SSE ustawodawca dopuścił możliwość zwolnienia z podatku dochodowego od osób prawnych dochodów zarządzającego w części wydatkowanej na cele rozwoju strefy. Łączna kwota zwolnienia podatkowego spółek zarządzających strefami od początku funkcjonowania

- wartość kapitału spółek zarządzających strefami,
- jakość współpracy z władzami SSE (usługi świadczone dla przedsiębiorstw w strefie, jakość obsługi inwestora)⁹.

Wszystkie zmienne zostały zestawione z napływem inwestycji ogółem do SSE w ujęciu wartościowym (w PLN) oraz w ujęciu ilościowym (liczba zezwoleń) według danych Ministerstwa Gospodarki [Ministerstwo Gospodarki, 2015].

Do oceny zależności pomiędzy napływem inwestycji a przyjętymi w badaniu wyróżnikami aktywności spółek zarządzających wykorzystano współczynnik korelacji rang Spearmana (r_s)¹⁰ w formule z programu SPSS:

$$r_s = \frac{\text{cov}(R_x \cdot R_y)}{\delta_{R_x} \cdot \delta_{R_y}} \quad [1]$$

gdzie:

$\text{cov}(R_x \cdot R_y)$ – kowariancja rang zmiennych X,Y;

$\delta_{R_x} \cdot \delta_{R_y}$ – odchylenie standardowe rang zmiennych X,Y.

Współczynnik przyjmuje wartości liczbowe z przedziału domkniętego [-1, +1]. Badana zależność jest tym silniejsza, im r_s jest bliższy bezwzględnej wartości 1. Jej znak informuje natomiast o zbieżności (dodatni) lub rozbieżności (ujemny) ocen wyróżnionych cech. Współczynnik korelacji rang można poddać statystycznej ocenie istotności. Można go zastosować dla zmiennych porządkowych, gdy badane cechy dają się wyrazić w formie liczbowej, a próba jest mała (w tym przypadku liczy 14 obserwacji) [Rószkiewicz, 2002; Sobczyk, 2000]. Wyniki obliczeń przedstawiono w tabeli 2.

Jak widać, nieistotne statystycznie okazały się związki jedynie między liczbą i wartością inwestycji¹¹ a stopniem zagospodarowania gruntów w strefach i wartością kapitału spółek zarządzających nimi. Wysoki poziom istotności $p = 0,01$ uzyskano dla związków między liczbą inwestycji i ich wartością a powierzchnią stref oraz między liczbą inwestycji i nakładami zarządów spółek na promocję, zwolnieniami podatkowymi spółek zarządzających i jakością współpracy przed-

stref do końca 2014 r. wyniosła 228,76 mln PLN. Z największych zwolnień skorzystały spółki zarządzające strefami: wałbrzyską, mielecką i tarnobrzeską. Ich łączna wartość była równa 114,47 mln PLN i stanowiła 50% łącznej kwoty zwolnień w strefach.

⁹ Na podstawie ocen inwestorów działających w SSE. Pochodzą one z badania 234 firm metodą CATI przeprowadzonego przez Norstat Polska na zlecenie KPMG w okresie od sierpnia do września 2014 r. W próbie znalazło się co najmniej 10% inwestorów z każdej strefy. Respondentami były osoby ze ścisłego kierownictwa badanych podmiotów. Blisko 40% to prezesi, członkowie zarządu, właściciele lub współwłaściciele firm [KPMG, 2014].

¹⁰ Współczynnik korelacji rang (inaczej: korelacji kolejnościowej) służy do opisu korelacji dwuwymiarowej. Pozwala określić siłę i kierunek zależności pomiędzy badanymi cechami poprzez porównanie rang (miejsc w uszeregowaniu) nadawanych dwóm zmiennym. W odróżnieniu od współczynnika korelacji Pearsona mierzy dowolną monotoniczną klasę zależności, nie tylko liniową, między zmiennymi. Jest także bardziej odporny na występowanie w próbie obserwacji odstających.

¹¹ Jako przybliżenie liczby inwestycji przyjęto liczbę wydanych zezwoleń inwestycyjnych.

siębiorstw z władzami SSE. W przypadku pozostałych zależności istotność wyniosła $p = 0,05$.

Tabela 2. Napływ inwestycji a aktywność spółek zarządzających SSE – korelacja rang Spearmana (r_s)

Skumulowane inwestycje w SSE (stan na 31.12.2014 r.)				
Czynniki wewnętrzne	Liczba inwestycji		Wartość inwestycji	
	wartość współczynnika	istotność współczynnika	wartość współczynnika	istotność współczynnika
Powierzchnia (w ha)	0,794	0,001	0,864	0,000
Stopień zagospodarowania gruntów (w %)	0,279	0,333	-0,033	0,911
Nakłady zarządu na infrastrukturę, narastająco (w mln PLN)	0,609	0,021	0,591	0,026
Nakłady zarządu na promocję, skumulowane (w mln PLN)	0,664	0,010	0,631	0,016
Zwolnienia podatkowe spółek zarządzających strefami, narastająco (w mln PLN)	0,693	0,006	0,600	0,023
Wartość kapitału spółek zarządzających strefami (w PLN)	0,108	0,713	0,121	0,680
Współpraca z władzami SSE	0,678	0,008	0,547	0,043

Źródło: Opracowanie własne z wykorzystaniem programu SPSS.

Współczynnik korelacji Spearmana umożliwił porównanie rang nadanych dwóm cechom uporządkowanym rosnąco lub malejąco (według kolejności). Wykorzystaliśmy też współczynnik korelacji Pearsona (r_{xy}). Bada on współwystępowanie cech dla zmiennych przedziałowych lub ilorazowych, czyli ujętych wartościowo, opisując siłę i kierunek zależności, wówczas gdy ma ona charakter zbliżony do liniowego. Współczynnik Pearsona przyjmuje wartość z przedziału domkniętego $[-1, +1]$. Korelacja między wybranymi cechami jest nieznaczna, jeżeli $r_{xy} \leq 0,3$, średnia – gdy $0,3 \leq r_{xy} \leq 0,5$ i wysoka – jeżeli $r_{xy} > 0,5$ [Sobczyk, 2000]. Wyniki obliczeń zawiera tabela 3.

Uzyskane wartości współczynników Pearsona w większości są zbieżne ze wskazaniami testu Spearmana. W przypadku jednej zależności, tj. pomiędzy napływem inwestycji do SSE a nakładami zarządu na infrastrukturę, poziom współczynnika Pearsona, w przeciwieństwie do Spearmana, okazał się nieistotny. Oznacza to, że zależność pomiędzy tymi cechami nie ma charakteru liniowego.

Tabela 3. Napływ inwestycji a aktywność spółek zarządzających SSE – współczynnik korelacji liniowej Pearsona (r_{xy})

Skumulowane inwestycje w SSE (stan na 31.12.2014 r.)				
Czynniki wewnątrzstrefowe	Liczba inwestycji		Wartość inwestycji	
	wartość współczynnika	istotność współczynnika	wartość współczynnika	istotność współczynnika
Powierzchnia (w ha)	0,845	0,000	0,887	0,000
Stopień zagospodarowania gruntów (w %)	0,307	0,286	0,050	0,865
Nakłady zarządu na infrastrukturę, narastająco (w mln PLN)	0,241	0,406	0,242	0,405
Nakłady zarządu na promocję, skumulowane (w mln PLN)	0,706	0,005	0,703	0,005
Zwolnienia podatkowe spółek zarządzających strefami, narastająco (w mln PLN)	0,716	0,004	0,650	0,012
Wartość kapitału spółek zarządzających strefami (w PLN)	0,293	0,309	0,036	0,904
Współpraca z władzami SSE	0,650	0,012	0,548	0,042

Źródło: Opracowanie własne z wykorzystaniem programu SPSS.

Podsumowując, oba badania sugerują, że aktywność spółek zarządzających, w tym jakość obsługi inwestorów, jest ważna dla napływu inwestycji krajowych, a przede wszystkim zagranicznych do specjalnych stref ekonomicznych w Polsce.

Podsumowanie

SSE w Polsce rozwijają się systematycznie od 1994 r. Miały przyciągać inwestorów krajowych i zagranicznych, aby w wymiarze regionalnym realizować cele polityki przemysłowej. Wydaje się, że zadania tej polityki zyskały przewagę nad potrzebami łagodzenia różnic rozwojowych na terytorium kraju.

Ogólnie strefy okazały się instrumentem skutecznym, jeśli chodzi o wzrost produkcji i zatrudnienia. Ich efekty w tym zakresie są jednak mocno zróżnicowane: tereny niektórych stref zostały zagospodarowane w relatywnie niewielkim stopniu, tereny innych stale się powiększają. Przyczyny tych różnic wynikają z pewnością z lokalizacji stref, bo lepiej dają sobie radę te, które leżą w wyżej rozwiniętych, a więc bardziej atrakcyjnych dla prowadzenia biznesu, częściach Polski.

Oprócz czynników egzogenicznych niewątpliwą rolę odgrywają względy endogeniczne, związane z funkcjonowaniem konkretnej strefy, takie jak: powierzch-

nia strefy, dostępność infrastruktury w strefie, stopień uzbrojenia terenów inwestycyjnych, a przede wszystkim wysiłki podejmowane przez spółkę zarządzającą. Składają się na nie takie działania, jak dostosowywanie lokalizacji strefy do potrzeb inwestorów, sprawność ich obsługi, czas trwania procedury uzyskiwania zezwolenia, urozmaicona pod względem wielkości oferta działek, aktywność w wyszukiwaniu potencjalnych inwestorów, kwalifikacje pracowników strefy (w tym znajomość języków obcych) i ich dyspozycyjność, pomoc w znajdowaniu pracowników dla inwestorów i ułatwianie kontaktów z władzami lokalnymi. Wyniki przeprowadzonych testów statystycznych sugerują, że te właśnie działania są istotne dla wzrostu napływu inwestycji krajowych i zagranicznych do SSE. Stwierdzenie, które z nich są najważniejsze, wymaga kolejnych badań, podobnie jak określenie relatywnej roli czynników endo- i egzogenicznych.

Bibliografia

- Acocella N., 2009, *Economic Policy in the Age of Globalization*, Cambridge University Press.
- Ambroziak A., 2009, *Krajowa pomoc regionalna w specjalnych strefach ekonomicznych w Polsce*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa.
- Balcerowicz L., 1992, *800 dni. Szok kontrolowany*, Polska Oficyna Wydawnicza „BGW”, Warszawa.
- Belka M., Trzeciakowski W. (red.), 1997, *Dynamika transformacji polskiej gospodarki*, Poltext, Warszawa.
- Bräutigam D., Xiaoyang T., 2011, *African Shenzhen. China's special economic zones in Africa*, Journal of Modern African Studies, vol. 49, no. 1.
- Cizkowicz P., Cizkowicz-Pękała M., Pękała P., Rzońca A., 2015, *The effects of special economic zones on employment and investment. Spatial panel modelling perspective*, NBP Working Paper, no. 208, Economic Institute Warsaw.
- Ernst & Young, 2011, *Specjalne strefy ekonomiczne po 2020 roku. Analiza dotychczasowej działalności i perspektywy funkcjonowania*.
- Farole T., Akinci G. (ed.), 2011, *Special Economic Zones. Progress, Emerging Challenges, and Future Directions*, The World Bank.
- fDiIntelligence, 2015, *Global Free Zones of the Year 2015 – Winners*, <http://www.fdiintelligence.com/Locations/fDi-Global-Free-Zones-of-the-Year-2015-Winners> [dostęp: 20.03.2016].
- Hamilton C., Svensson L., 1982, *On the Welfare Effects of a Duty Free Zone*, Journal of International Economics, no. 1/2.
- Jensen C., Winiarczyk M., 2014, *Special Economic Zones – 20 Years Later*, CASE Network Studies & Analyses, no. 467.
- Kolko J., Neumark D., 2009, *Do Some Enterprise Zones Create Jobs?*, Working Paper 15206, <http://www.nber.org/papers/w15206> [dostęp: 20.03.2016].
- KPMG, 2014, *20 lat specjalnych stref ekonomicznych w Polsce*, https://www.google.pl/search?q=20+lat+specjalnych+stref+ekonomicznych+w+polsce+przewodnik+po+sse&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b&gfe_rd=cr&ei=SvXFV4WBODKv8wfhIn7KYCw;https://home.kpmg.com/pl/pl/home/insights.html [dostęp: 20.03.2016].

- Litwack J., Qian Y., 1998, *Balanced or Unbalanced Development. Special Economic Zones as Catalysts for Transition*, *Journal of Comparative Economics*, vol. 26, no. 1.
- Markowski R., Tworzecki H., 2016, *Czar silnej ręki*, *Polityka*, nr 10.
- Ministerstwo Gospodarki, 2014, *Sprawozdanie z realizacji w 2013 r. Programu wspierania inwestycji o istotnym znaczeniu dla gospodarki polskiej na lata 2011–2020*, Warszawa, lipiec.
- Ministerstwo Gospodarki, 2015, *Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych*, Stan na 31 grudnia 2014 r., Warszawa, kwiecień.
- NIK, 2012, *Pomoc publiczna udzielona w latach 2006–2010 przedsiębiorcom działającym w specjalnych strefach ekonomicznych. Informacja o wynikach kontroli*, <https://www.nik.gov.pl/kontrola/P/11/124/> [dostęp: 20.03.2016].
- Nordhaus W., 1995, *The Political Business Cycle*, *Review of Economic Studies*, vol. 42.
- Nowicki M. (red.), 2014, *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2014*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk.
- Pastusiak R., 2011, *Specjalne strefy ekonomiczne jako stymulator rozwoju gospodarczego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Pastusiak R. (red.), 2013, *Ocena efektywności funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych w Polsce*, Uniwersytet Łódzki, Łódź.
- Political priority, economic gamble*, 2015, *The Economist*, April 4, <http://www.economist.com/news/finance-and-economics/21647630-free-trade-zones-are-more-popular-ever-with-politicians-if-not> [dostęp: 18.08.2016].
- Rószkiewicz M., 2002, *Metody ilościowe w badaniach marketingowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Sobczyk M., 2000, *Statystyka. Podstawy teoretyczne przykłady – zadania*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Ustawa o SSE, Jednolity tekst ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych, 2015, Dz. U. 2015, poz. 282.
- Ustawa o zmianie ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych, 2003, Dz. U. z 2003, nr 188, poz. 1840.
- WIR, 2015, *Reforming International Investment Governance*, UNCTAD.
- Zachęty inwestycyjne w SSE, 2015, Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych, Warszawa, www.paiz.gov.pl [dostęp: 14.02.2016].